

ПРОЯВИ СВОБОДИ НА СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВИ У ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

MANIFESTATIONS OF FREEDOM AT THE TRIAL IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

Величко В.Ю., здобувач кафедри конституційного
та адміністративного права

Запорізький національний університет

ORCID ID: 0009-0007-0783-9350

У статті досліджено прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства. Вказано, що розгляд адміністративної справи по суті є четвертою стадією адміністративного процесу, після відкриття провадження в адміністративній справі, підготовчого провадження в адміністративній справі, врегулювання спору за участю судді.

Прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства проглядаються у процесуальній формі та порядку реалізації певних дій у межах цієї стадії адміністративного судочинства. З одного боку розгляд справи є комплексом взаємозалежних дій, передбачених Кодексом адміністративного судочинства України. З іншого боку, саме дроблення стадії на окремі етапи, а в подальшому і дії, дозволяє більш повно сформувати уявлення про прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства. Констатовано, що процес розгляду справи у порядку адміністративного судочинства поділяється на такі етапи: 1) відкриття розгляду; 2) з'ясування обставин справи та дослідження доказів; 3) судові дебати; 4) ухвалення судового рішення. З огляду на це можна стверджувати, що прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства обумовлюються етапністю і послідовним виконанням окремих процесуальних дій, кожна з яких має своє значення. Зроблено висновок, що прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства проглядаються у процесуальній формі та порядку реалізації певних дій у межах цієї стадії адміністративного судочинства. Сутність прояву свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства можна визначити як обумовлений комплекс процесуальних дій, спрямованих на з'ясування всіх необхідних обставин справи, її вирішення, з метою встановлення справедливості та надання реальної можливості суб'єктам таких відносин повною мірою захищати власні інтереси в судовому порядку. Прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства завершуються в тих випадках, коли відбуваються прояви зловживання правом.

Ключові слова: свобода, цінність, адміністративно-судочинні правовідносини, адміністративне судочинство.

The article examines the manifestations of freedom at the stage of judicial consideration of a case in administrative proceedings. It is indicated that the consideration of an administrative case on the merits is the fourth stage of the administrative process, after the opening of proceedings in an administrative case, preparatory proceedings in an administrative case, settlement of a dispute with the participation of a judge.

Manifestations of freedom at the stage of judicial consideration of a case in administrative proceedings are seen in the procedural form and the procedure for the implementation of certain actions within this stage of administrative proceedings. On the one hand, the consideration of the case is a set of interdependent actions provided for by the Code of Administrative Procedure of Ukraine. On the other hand, it is the division of the stage into separate stages, and subsequently actions, that allows us to more fully form an idea of the manifestations of freedom at the stage of judicial consideration of the case in administrative proceedings. It is stated that the process of consideration of a case in administrative proceedings is divided into the following stages: 1) opening of proceedings; 2) clarification of the circumstances of the case and examination of evidence; 3) judicial debates; 4) adoption of a court decision. In view of this, it can be argued that the manifestations of freedom at the stage of judicial consideration of a case in administrative proceedings are determined by the stages and sequential performance of individual procedural actions, each of which has its own meaning. It is concluded that the manifestations of freedom at the stage of judicial consideration of the case in the order of administrative proceedings are seen in the procedural form and the procedure for the implementation of certain actions within this stage of administrative proceedings. The essence of the manifestation of freedom at the stage of judicial consideration of a case in administrative proceedings can be defined as a conditional set of procedural actions aimed at clarifying all the necessary circumstances of the case, its resolution, in order to establish justice and provide a real opportunity for the subjects of such relations to fully protect their own interests in court. Manifestations of freedom at the stage of judicial consideration of the case in administrative proceedings are completed in cases where there are manifestations of abuse of the right.

Key words: freedom, value, administrative-judicial legal relations, administrative proceedings.

Постановка проблеми. Варто вказати, що розгляд адміністративної справи по суті є четвертою стадією адміністративного процесу, після відкриття провадження в адміністративній справі, підготовчого провадження в адміністративній справі, врегулювання спору за участю судді.

Прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства проглядаються у процесуальній формі та порядку реалізації певних дій у межах цієї стадії адміністративного судочинства. З одного боку розгляд справи є комплексом взаємозалежних дій, передбачених Кодексом адміністративного судочинства України. З іншого боку, саме дроблення стадії на окремі етапи, а в подальшому і дії, дозволяє більш повно сформувати уявлення про прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичну основу дослідження реалізації свободи як цінності адміністративно-судочинних правовідносин на стадії судового розгляду справи у порядку адміністратив-

ного судочинства сформовано на підставі використання наукових розробок таких вчених, як : М.А. Бояринцева, М.Ю. Віхляєв, Ю.А. Волкова, Р.А. Каложний, Т.О. Коломосьць, В.К. Колпаков, Є.В. Курінний, Ю.О. Лєгеза та ін..

Мета статті. Окреслити прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства.

Виклад основного матеріалу. Варто вказати, що процес розгляду справи у порядку адміністративного судочинства поділяється на такі етапи: 1) відкриття розгляду; 2) з'ясування обставин справи та дослідження доказів; 3) судові дебати; 4) ухвалення судового рішення. З огляду на це можна стверджувати, що прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства обумовлюються етапністю і послідовним виконанням окремих процесуальних дій, кожна з яких має своє значення.

Проте варто пам'ятати, що розгляду адміністративної справи у порядку адміністративного судочинства притаманні певні особливості. Зокрема зміст розгляду адміні-

стративної справи залежить від форми адміністративного судочинства (загальне або спрощене позовне провадження (ст.ст. 12, 257 КАС України)). Так, якщо адміністративна справа розглядається по суті за правилами загального позовного провадження, то розгляд адміністративної справи по суті складається із таких етапів, як: 1) відкриття судового засідання (ст. 199 КАС України); 2) підготовча частина (ст.ст. 200–208 КАС України); 3) з'ясування обставин справи та дослідження доказів (ст.ст. 209–224 КАС України); 4) судові дебати (ст.ст. 225, 226 КАС України); 5) ухвалення і проголошення судового рішення (ст.ст. 227, 228, 250 КАС України) [1].

У випадку, коли адміністративна справа розглядається за правилами спрощеного позовного провадження, то її розгляд передбачає: 1) відкриття судового засідання (ст. 199 КАС України); 2) підготовча частина (ст.ст. 200–208 КАС України); 3) з'ясування обставин справи та дослідження доказів (ст.ст. 209–224 КАС України); 4) ухвалення і проголошення судового рішення (ст.ст. 227, 228, 250 КАС України). Відповідно ч. 8 ст. 262 КАС України судові дебати під час розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження не проводяться [1].

Доцільно зазначити, що у випадку коли суд вирішив розглянути справу у порядку спрощеного позовного провадження, але в подальшому постановив ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, розгляд справи починається зі стадії відкриття провадження у справі. У такому випадку повернення до розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження не допускається (ч. 6 ст. 260 КАС України).

Етап розгляду адміністративної справи у порядку адміністративного судочинства передбачає застосування адміністративно-правових норм, тобто на цьому етапі відбувається саме правозастосовна діяльність норм адміністративного процесуального законодавства.

Відповідно розгляд адміністративної справи у порядку адміністративного судочинства можна розуміти як вид правозастосовної діяльності, що передбачає чітко визначену процедуру здійснення процесуально значущих дій задля забезпечення справедливості, законності і відновлення порушених прав у публічно-правових відносинах, спори про які надійшли до адміністративного суду [2].

Розгляд справи у порядку адміністративного судочинства може відбуватися: у судовому засіданні (ст.ст. 192–256 КАС України); у судовому засіданні в режимі відеоконференції (ст.ст. 192–256 КАС України); у письмовому провадженні (п. 10 ч. 1 ст. 4 КАС України, ч. 5 ст. 262 КАС України).

Розгляд адміністративної справи по суті, крім адміністративного суду першої інстанції, здійснюється і під час апеляційного (ст. 310 КАС України), касаційного провадження (ст. 344 КАС України), провадження за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 368 КАС України), під час відновлення втраченого судового провадження (ст. 389 КАС України).

Адміністративний суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше ніж через шістьдесят днів з дня відкриття провадження у справі, а у випадку продовження строку підготовчого провадження – не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку (ч. 1 ст. 193 КАС України). Суд розглядає справу по суті протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті (ч. 2 ст. 193 КАС України) [1].

Якщо адміністративна справа розглядається за правилами спрощеного позовного провадження, відповідно до приписів статей 257–263 Кодексу адміністративного судочинства України, то адміністративна справа має бути розглянута протягом розумного строку, але не більше шістьдесяти днів із дня відкриття провадження у справі (ст. 258 КАС України).

Розгляд справи по суті розпочинається з оголошення головуючим судового засідання відкритим (ч. 3 ст. 199 КАС

України). На етапі відкриття судового засідання, у призначений для розгляду справи час, головуючий суддя відкриває судові засідання та оголошує, яка справа розглядається (ч. 1 ст. 199 КАС України). Крім того головуючий у судовому засіданні оголошує склад суду та роз'яснює учасникам спору їх право на заявлення відводу (ст. 220 КАС України). На цій фазі розгляду стороною, третьою особою, їх представником може ініціюватися відвід судді, або самовідвід – самим суддею (колегією судді, декількома суддями з колегії).

Відвід (самовідвід) може заявлятися судді, який здійснює адміністративне судочинство одноособово; одному чи декільком суддям з колегії суддів; усьому складу суду, який здійснює адміністративне судочинство колегіально.

Підстави для відводу (суддям) колегії суддів та самовідводу судді поділяють на безумовні, які чітко визначені законом, та оцінні. Безумовними у спеціальній літературі визнаються такі підстави, як: 1) суддя під час попереднього вирішення цієї або пов'язаної з нею справи брав участь у процесі як представник (ст. 56 КАС України), секретар судового засідання (ст. 63 КАС України), свідок (ст. 65 КАС України), експерт (ст. 66 КАС України), спеціаліст (ст. 67 КАС України), перекладач (ст. 68 КАС України); 2) суддя є членом сім'ї або близьким родичем сторони або інших осіб, які беруть участь у справі; 3) суддя є членом сім'ї або родичем іншого судді, що входить до складу цього ж суду, або родичем дружини (чоловіка) такого судді. Оцінними є такі підстави: 1) суддя прямо чи опосередковано зацікавлений у результаті розгляду справи; 2) є інші, крім уже зазначених, обставин, які викликають сумнів у неупередженості судді [3, с. 60].

У національному адміністративному судочинстві відвід (самовідвід) судді здійснюються винятково з підстав, передбачених Кодексом адміністративного судочинства України (ст. 36 КАС України):

1) якщо він брав участь у справі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник, адвокат, секретар судового засідання або надавав правничу допомогу стороні чи іншим учасникам справи у цій чи іншій справі;

2) якщо він прямо чи опосередковано заінтересований в результаті розгляду справи;

3) якщо він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших учасників судового процесу, або осіб, які надавали стороні або іншим учасникам справи правничу допомогу у цій справі, або іншого судді, який входить до складу суду, що розглядає чи розглядав справу;

4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у неупередженості або об'єктивності судді;

5) у разі порушення порядку визначення судді для розгляду справи, встановленого ст. 31 КАС України;

6) у разі повторної участі судді в розгляді адміністративної справи (ст. 37 КАС України) [1].

Тобто наведений перелік є абсолютно вичерпним. Законодавець однозначно також передбачив, що не може бути підставою для відводу незгода сторони з процесуальними рішеннями судді, рішення або окрема думка судді в інших справах, висловлена публічно думка судді щодо того чи іншого юридичного питання не може бути підставою для відводу (ч. 4 ст. 36 КАС України).

У випадку, якщо стороною заявляється відвід судді (суддям) колегії суддів, то відбувається така послідовність дій. По-перше суд має переконатися в обґрунтованості заявленого відводу. Якщо відвід визнається колегією суддів обґрунтованим, то заява про відвід задовольняється, а адміністративна справа передається на автоматизований розподіл справ для визначення судді (суддів) і розглядається без відведеного судді (суддів), вже за участю

визначеного судді (суддів). Згідно ч. 3 ст. 40 КАС України питання про відвід судді вирішується судом, який розглядає справу. Суд задовольняє відвід, якщо доходить висновку про його обґрунтованість.

Якщо ж відвід визнається колегією суддів необґрунтованим, то адміністративна справа передається на автоматизований розподіл справ для визначення судді, який вирішуватиме питання про заявлений відвід. Після постановлення ухвали цього судді відвід може бути або задоволений, або буде відмовлено у його задоволенні. За результатами вирішення питання про заявлений відвід адміністративна справа розглядатиметься або новим складом суду (якщо задоволено відвід), або попереднім (якщо відмовлено у відводі).

Зокрема Касаційним адміністративним судом Верховного Суду у справі № 826/11415/16 [4] розглянуто заяви Товариства з обмеженою відповідальністю про відвід колегії суддів у справі за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю до Національного банку України, треті особи, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору: Публічне акціонерне товариство, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, про визнання бездіяльності протиправною, визнання протиправною та скасування постанови.

У судовому засіданні особа підтримала заяву про відвід складу колегії суду, посилаючись на необ'єктивність та упередженість у ставленні до заявника, підтримала заяву про відвід секретаря судового засідання з підстав у ній викладених.

На обґрунтування заявлених відводів позивач зазначає, що суд не є об'єктивним, оскільки існують обґрунтовані сумніви щодо безсторонності суду, оскільки судді вже брали участь у розгляді цієї справи у суді касаційної інстанції.

Згодом до Касаційного адміністративного суду Верховного Суду України надійшли заяви Товариства з обмеженою відповідальністю про відвід трьох суддів. Вказані заяви мотивовані тим, що судді зобов'язані були заявити самовідвід у зв'язку з порушенням порядку визначення судді для розгляду справи, проте не зробили цього.

Крім того Касаційний адміністративний суд у справі № 646/12644/15-а розглянув у порядку письмового провадження заяву представника особи про відвід у справі за позовом до митниці про визнання протиправною та скасування постанови про адміністративне стягнення [5].

Відвід суддям обґрунтований посиланням на ст. 36 КАС України та на наявність сумнівів у неупередженості колегії суддів, оскільки ухвалою Касаційного адміністративного суду Верховного Суду касаційну скаргу залишено без задоволення, а ухвалу районного суду та ухвалу апеляційного адміністративного суду залишено без змін. Вказана обставина, на думку заявника, може свідчити про можливість необ'єктивності чи упередженості суддів.

Заявник у своїй заяві не конкретизував, які підстави, передбачені ст. 36 КАС України, він вважає наявними і які можуть бути підставою для заявлення та задоволення відводу. На доводи заяви про відвід Касаційний адміністративний суд Верховного Суду відповів, що у ній міститься посилання та доводи наявності можливої необ'єктивності чи упередженості лише з тих підстав, що колегією було розглянуто касаційну скаргу в іншій справі, де стороною був позивач і прийнято судові рішення, яким відмовлено у задоволенні його касаційної скарги.

На переконання Суду ця підстава жодним чином не відповідає тим, які передбачені ст. 36 КАС України, та не свідчить про наявність упередженості чи можливої необ'єктивності суддів при розгляді даної справи, а є лише припущенням заявника. Крім того, згідно з ч. 4 ст. 36 КАС України незгода сторони з процесуальними рішеннями судді, рішення або окрема думка судді в інших справах, висловлена публічно думка судді щодо того чи іншого

юридичного питання не може бути підставою для відводу.

Розглянувши заяву представника позивача про відвід усієї колегії суддів, зважаючи на зазначені в ній мотиви, Касаційний адміністративний суд Верховного Суду визнав заявлений відвід необґрунтованим.

Варто підкреслити, що Комітетом Міністрів Ради Європи рекомендовано, що суддя не може бути увільнений від провадження у справі без поважних на те причин, якими є важке захворювання або особиста заінтересованість цього судді у справі. Кожна із причин, так само як і порядок увільнення, мають бути визначені законом, і на них ніяк не можуть впливати інтереси уряду чи адміністративних органів (п. f Рекомендації № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів», ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи [6]).

Суддя заявляє самовідвід від участі в розгляді справи у тому випадку, якщо для нього не є можливим винесення об'єктивного рішення у справі, або у тому випадку, коли у стороннього спостерігача могли б виникнути сумніви у неупередженості судді (п. 2.5. Бангалорських принципів поведінки суддів від 19 травня 2006 року, схвалено Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27 липня 2006 року № 2006/23 [7]).

Зокрема до таких проявів свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства доцільно віднести випадки, коли у судді склалося реальне упереджене ставлення до якоїсь зі сторін або судді з його власних джерел стали відомі певні докази чи факти щодо справи, яка розглядається. Крім того можливо раніше при розгляді цього самого предмета спору суддя виступав як адвокат чи долучався до справи як важливий свідок, а також суддя чи члени його родини матеріально зацікавлені у рішенні у відповідній справі.

Суддя не може бути відсторонений від участі у розгляді справи у тому випадку, коли жодний інший суд не може бути призначений для розгляду цієї справи або через терміновий характер справи, коли зволікання в її вирішенні може призвести до серйозної судової помилки.

Подання заяви про відвід (самовідвід) судді (колегії суддів, суддям з колегії) має здійснюватися з урахуванням і дотриманням таких обставин:

1) наявністю підстав, мотивів і необхідність відводу (самовідводу) судді (колегії суддів, суддям з колегії) викладаються у письмовій заяві. Отже, можуть бути подані заяви як про відвід, так і про самовідвід. Заява про відвід судді (колегії суддів, суддям з колегії) подається учасником адміністративної справи, а заява про самовідвід – суддею (усією колегією суддів, певними суддями колегії);

Так, у справі № П/811/642/17 [8] суддя Великої Палати Верховного Суду заявила самовідвід від розгляду справи, оскільки позивачем у ній є особа – суддя апеляційного адміністративного суду, де вона раніше працювала та іноді розглядала справи у складі колегії разом з позивачем. З метою недопущення виникнення обставин, які могли б викликати сумнів у неупередженості або об'єктивності судді, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про наявність обґрунтованих підстав для задоволення заяви про самовідвід судді. Керуючись ст.ст. 36, 40 КАС України, Велика Палата Верховного Суду ухвалила: заяву про самовідвід судді Великої Палати Верховного Суду задовольнити; відвести суддю від участі у справі за позовом до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про визнання незаконним та скасування рішення, зобов'язання вчинити певні дії.

2) відвід (самовідвід) має бути вмотивованим і заявленим протягом десяти днів з дня отримання учасником справи ухвали про відкриття провадження у справі, але не пізніше початку підготовчого засідання або першого судового засідання, якщо справа розглядається за правилами спрощеного позовного провадження (ч. 3 ст. 39 КАС України).

Заявляти відвід (самовідвід) після цього дозволяється лише у виняткових випадках, коли про підставу відводу (самовідводу) заявнику не могло бути відомо до спливу вказаного строку, але не пізніше двох днів з дня, коли заявник дізнався про таку підставу (ч. 3 ст. 39 КАС України);

3) встановлення обставин, вказаних у пунктах 1–3, 5 ч. 1 ст. 36, ст. 37 КАС України, звільняє заявника від обов'язку надання інших доказів упередженості судді для цілей відводу (ч. 4 ст. 39 КАС України).

Заява про відвід, яка повторно подана з тих самих підстав, ухвалою суду, без виходу до нарадчої кімнати, залишається без розгляду (ч. 3 ст. 39 КАС України).

Зокрема у справі № К/9901/4496/17 [9] до Касаційного адміністративного суду подано заяву про відвід суддів від розгляду касаційної скарги. Заява мотивована упередженістю та необ'єктивністю суддів, яка проявилася у тому, що суд касаційної інстанції після відкриття касаційного провадження у справі попри зазначення в ухвалі про відкриття, що направляє позивачам копії матеріалів справи, не направив їм копію довіреності представника, який подав касаційну скаргу від імені районної у місті Києві державної адміністрації.

Касаційний адміністративний суд Верховного Суду заяву про відвід суддів визнав необґрунтованою та передав справу для проведення автоматичного розподілу для визначення судді для розгляду клопотання про відвід колегії суддів.

Суддею Касаційного адміністративного суду Верховного Суду ухвалою відмовлено у задоволенні заяви про відвід суддів, оскільки з огляду на положення ст. 36 КАС України обставин, які б давали підстави для відводу колегії суддів Касаційного адміністративного суду, не встановлено.

Незабаром особи повторно звернулися із заявою до Касаційного адміністративного суду Верховного Суду з тих самих підстав, які були предметом розгляду. Відповідно до абзацу 2 ч. 3 ст. 39 КАС України суд залишає заяву про відвід, яка повторно подана з тих самих підстав, без розгляду. З огляду на викладене, керуючись статтями 36, 39 248 Кодексу адміністративного судочинства України, Касаційний адміністративний суд Верховного Суду ухвалив заяву про відвід суддів залишити без розгляду.

Порядок відводу (самовідводу) судді (колегії суддів, суддям з колегії) в адміністративному процесі обов'язково передбачає врахування таких обставин (ст. 40 КАС України):

- 1) час подання заяви про відвід (самовідвід) і ухвалення рішення за заявою про відвід, самовідвід;
- 2) суб'єкти і місце ухвалення рішення за заявою про відвід, самовідвід;
- 3) процесуальні наслідки визнання заяви про відвід, самовідвід необґрунтованою;
- 4) особливості ухвалення рішення за заявою про відвід, самовідвід;
- 5) процедура та форма провадження ухвалення рішення за заявою про відвід, самовідвід;
- 6) строки постановлення і форма судового рішення за результатами ухвалення рішення за заявою про відвід, самовідвід.

Отже, під час вирішення відводу (самовідводу) судді (колегії суддів, суддям з колегії) належить враховувати сукупність обставин, ігнорування яких може обумовити настання негативних процесуальних наслідків, наприклад, залишення заяви про відвід без розгляду (ст. 39 КАС України), зловживання правом на відвід (ст. 45 КАС України).

Наступною фазою розгляду справи в адміністративному судочинстві є така, коли суд проголошує, яка справа розглядається, та встановлює учасників засідання. Ця процедура здійснюється за участі секретаря судового засідання, який доповідає суду, хто з викликаних у справі осіб з'явився на

судове засідання, хто з учасників справи бере участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, чи повідомлено тих учасників справи, хто не з'явився, про дату, час і місце судового засідання (ст. 199 КАС України) [2].

Отже, секретар судового засідання доповідає суду, хто з викликаних у справі осіб з'явився в судове засідання, хто з учасників справи бере участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, чи повідомлено тих учасників справи, хто не з'явився, про дату, час і місце судового засідання у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України (ч. 2 ст. 199 КАС України) [1].

Порядок повідомлення учасників адміністративної справи передбачений ст.ст. 126–130 КАС України. З оголошенням головуєчим судового засідання відкритим розпочинається розгляд справи по суті (ч. 3 ст. 199 КАС України). Одночасно секретарем судового засідання розпочинається повне фіксування судового засідання технічними засобами. За умови постановлення ухвали про участь учасника справи у судовому засіданні у режимі відеоконференції у приміщенні суду, секретар судового засідання забезпечує контроль за проведенням судового засідання в режимі відеоконференції (ст.ст. 10, 63, 195 КАС України).

Суд як орган державної влади повинен забезпечити можливість реалізації учасниками судового процесу їх прав та обов'язків. Для цього головуєчий з'ясовує обізнаність учасників про їх права, роз'яснює все, що не зрозуміло [2].

Зокрема після відкриття судового засідання й вичерпання усіх обов'язкових процедурних дій, передбачених ст. 199 КАС України, головуєчий у судовому засіданні вчиняє і організовує дії підготовчої частини судового розгляду адміністративної справи (ст.ст. 200–208 КАС України): роз'яснення перекладачеві його прав та обов'язків, присяга перекладача (ст. 200 КАС України); видалення свідків із зали судового засідання (ст. 201 КАС України); встановлення осіб, які прибули у судове засідання, оголошення складу суду і роз'яснення права відводу (ст. 202 КАС України); роз'яснення учасникам справи їхніх прав та обов'язків (ст. 203 КАС України); розгляд заяв та клопотань (ст. 204 КАС України); наслідки неявки в судове засідання учасника справи (ст. 205 КАС України); наслідки неявки в судове засідання свідка, експерта, спеціаліста (ст. 206 КАС України); роз'яснення прав і обов'язків експерта, присяга експерта (ст. 207 КАС України); роз'яснення спеціалісту його прав і обов'язків (ст. 208 КАС України).

Такі підготовчі дії вчиняються залежно від присутності/відсутності учасників адміністративної справи і адміністративного процесу у судовому засіданні (ст. 42 КАС України) та поданих заяв і клопотань учасниками адміністративної справи (ст. 204 КАС України).

Так, якщо до зали судового засідання прибули учасники адміністративної справи, їх представники, головуєчий у судовому засіданні зобов'язаний встановити їх особи, перевірити повноваження представників учасників адміністративної справи.

Підготовча частина розгляду адміністративної справи по суті – друга частина розгляду адміністративної справи по суті, після завершення якої адміністративний суд переходить до з'ясування обставин адміністративної справи і дослідження доказів.

Після того як адміністративний суд завершив підготовчу частину розгляду адміністративної справи по суті і відсутні процесуальні перешкоди, настає черга третьої частини розгляду адміністративної справи по суті – з'ясування обставин справи та дослідження доказів (ст.ст. 209–224 КАС України).

У межах з'ясування обставин справи та дослідження доказів вчиняється послідовність таких процесуальних дій: вступне слово учасників справи (ст. 209 КАС Укра-

їни); з'ясування обставин справи та дослідження доказів (ст.ст. 210–222 КАС України); закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами (ст. 224 КАС України).

Четверта складова (фаза) розгляду адміністративної справи, після відкриття судового засідання, підготовчої частини розгляду адміністративної справи, з'ясування обставин адміністративної справи та дослідження доказів, – судові дебати, зміст і особливості якої передбачено ст.ст. 225, 226 КАС України.

Варто вказати, що судові дебати проводяться лише, якщо адміністративна справа розглядається і вирішується за правилами загального позовного провадження (ст.ст. 12, 225, 257 КАС України); не проводяться, якщо адміністративна справа розглядається за правилами спрощеного позовного провадження (ст.ст. 12, 257, ч. 8 ст. 262 КАС України).

Судові дебати – промови учасників адміністративної справи (сторін, третіх осіб, їх представників), які здійснюються у винятковій послідовності, передбаченій ст. 225 КАС України [1].

Тривалість судових дебатів визначається головуючим з урахуванням думки учасників справи, виходячи з розумного часу для викладення учасниками справи їхньої пози-

ції у справі. Головуючий може зупинити промовця лише тоді, коли він виходить за межі справи, що розглядається судом, або повторюється, або істотно виходить за визначені судом межі часу для викладення промов у судових дебатах. З дозволу суду промовці можуть обмінюватися репліками. Право останньої репліки завжди належить відповідачеві та його представникові (ч. 7 ст. 225 КАС України).

Висновки. Підсумовуючи наведене доцільно вказати, що прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства проглядаються у процесуальній формі та порядку реалізації певних дій у межах цієї стадії адміністративного судочинства. Сутність прояву свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства можна визначити як обумовлений комплекс процесуальних дій, спрямованих на з'ясування всіх необхідних обставин справи, її вирішення, з метою встановлення справедливості та надання реальної можливості суб'єктам таких відносин повною мірою захищати власні інтереси в судовому порядку. Прояви свободи на стадії судового розгляду справи у порядку адміністративного судочинства завершуються в тих випадках, коли відбуваються прояви зловживання правом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон від 06.07.2005 № 2747-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
2. Ільчишин Н.В. Сутність стадії розгляду справи по суті в адміністративному судочинстві. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2(97). С. 159–171. URL: <https://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/article/view/450/428>
3. Копетюк М. Адміністративний суд як суб'єкт адміністративного судочинства. *Історико-правовий часопис*. 2018. № 2 (12). С. 58–62
4. Ухвала Касаційного адміністративного суду Верховного Суду 14 серпня 2019 року, справа № 826/11415/16, адміністративне провадження № К/9901/14265/19, К/9901/14811/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83692042>
5. Ухвала Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 20 червня 2018 року, справа № 646/12644/15–а, адміністративне провадження № К/9901/38770/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74820857>
6. Рекомендації № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів», ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323
7. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року, схвалено Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27 липня 2006 року № 2006/23 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67
8. Постанова Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 25 травня 2018 року, справа № П/811/642/17, адміністративне провадження № К/9901/1141/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74330087>
9. Ухвала Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 14.02.2018, № К/9901/4496/17, № 2а–3/11, № 2–а/456/3/16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72290454>